

Pastabos pačiam sau

Nostalgija Rusijai

Kas yra europinė Rusija? Tai didžiulė lyguma, nusidriekusi iki Baltijos jūros. Ta didžiulė lyguma neturi jūrų. Juodoji jūra uždaryta Dardanelių sąsiauriu. Šiaurėje – užšalantis ledjūris ir Suomų įlanka. Lietuva buvo tas barjeras, kuris neleido Rusijai prieiti prie Baltijos jūros. Čia ir iškyla istorinė priešprieša. Apie tris šimtmečius, XIII–XVI a., Rusijos ir Lietuvos santykiai klostėsi Lietuvos naudai. Nors ir buvo Lenkijos hegemonizmas, iš Lenkijos mes gavome be galo daug civilizacinių požymių. Esame lenkų mokiniai. O vėliau atsinaujino didelės Rusijos ir mažos Lietuvos santykiai. Tai didelės skriaudos Lietuvai laikai, tačiau ankstesni trys šimtmečiai buvo didelės skriaudos Rusijai periodas. Didžiausia istorinė Lietuvos skriauda Rusijai – tai ukrainiečių ir baltarusių tautų susikūrimas. XX a. patyrėme didelės valstybės – Rusijos – imperializmą. Apskritai didžiųjų tautų imperializmas yra didžiausias Lietuvos priešas. Kita vertus, 1944 m., kai grįžo Stalino okupacija, galima sakyti, patyrėme tam tikrą laimę nelaimėje. Nes juk pagal Alfredo Rosenbergo planą visa lietuvių tauta turėjo būti „tvarkingai” vokiškai sunaikinta. Vadinasi, kad ir kokia baisi buvo sovietų okupacija, ji mus išgelbėjo nuo dar baisesnio dalyko.

Kas tai yra tauta? Nėra ponų – nėra tautos. Be gamybos produkto nusauginimo iš dirbančiųjų jokia valstybė neegzistavo ir neegzistuos. Turi atsirasti valdantysis elitas: priešingu atveju esi tik etnosas ir darbo jėga. Tokia yra Latvijos ir Estijos istorija iki XX a. Lietuviai, kaip ir latviai su estais, XIX a. tampa beveik tik darbo jėga. LDK aneksija labai sutrukdė mūsų savimonės formavimuisi. Ta aneksija taip pat draskė europinio civilizacinio modelio elementus. Pagrindinė vertybė, lemianti civilizacinį modelį ir savimonę, mano požiūriu, yra socialiniai santykiai. Lietuvoje buvo asmeninė valstiečio žemės nuosavybė. Rusijoje egzistavo valstiečių bendruomenė ir nebuvo individualaus ūkio, būdingo feodalinei Europai. Rusijos valstietis buvo bendruomenininkas, ne savininkas. Koks yra bendruomenininko mentalitetas? Jis yra išnaudojamas, bet net nesuvokia, kiek iš jo atimama produkto. Nėra suinteresuotumo dirbti: darbo jėga suinteresuota simuliuoti. O valstietis savininkas plėšosi iš paskutiniųjų ir labai gerai žino, kiek ponas iš jo atima.

Carinė aneksija nepakeitė Lietuvos socialinio modelio. Sovietinė aneksija sunaikino valstietį ūkininką. Lietuviai buvo verčiami bendruomenininkų etnosu – darbo jėga. Iki pat sovietizacijos Lietuva buvo didelis kaimas: miestai joje vaidino menką vaidmenį. Be to, jie nebuvo lietuvių gyvenama teritorija. Susikūrus nepriklausomai Lietuvos valstybei ir vėliau, miestai sulietuvėjo, juose atsirado lietuvių elitas. Stalino laikais, kai buvo steigiami daug naujų gamyklų, Lietuvos varguomenė buvo dėkinga sovietų valdžiai. Ji nemokamai studijavo profesinėse mokyklose, jai buvo garantuotas darbas, bendrabutis. Mūsų vietos vadovai greitai suvokė, kad iš Maskvos reikia „išmušinėti” investicijas, tad į Maskvą ėmė keliauti lagaminai dešrų, o į Lietuvą – investicijos. Priešinantis Maskvos spaudimui daugiau gauti iš Lietuvos nei duoti, kilo mūsų funkcionierių tautinė savimonė. Kas tą savimonę ikūnija? Elitas. Didėjo sovietinio Lietuvos elito suinteresuotumas valstybingumu. Visi įmonių direktoriai buvo nusiteikę lietuviškai. Partinės organizacijos buvo, kaip rusai sakydavo, „ridikai”: perkandi, o viduje balta, ne raudona. Atkūrus valstybingumą, iš esmės tas pats elitas liko valdžioje. Bet čia reikia kalbėti ir apie kaimo dirbančiuosius, kuriems išliko būdinga aneksijos nostalgija. Baimindamasis laukiau artėjančių Seimo rinkimų. Juk ir 2004 m. rinkimuose matyti šitos nostalgijos pergalė.

Edvardas Gudavičius („Veidas”, 2008.09.08)

Kitame numeryje:

- Vytautas V. Landsbergis. Apie vidinę okupaciją ...
- Vytautas Volertas. Pasakotojas apie pasakorių.
- Mažoji anketa: Kęstutis Skrupskelis. Artūras Zuokas.
- Eduardas Urbanavičius. Gulagų ir sovietmečio realybės.

Redaguoja **Aldona Žemaitytė** aldaze@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Eduardas Urbanavičius. *Rekviem Žemaitijos partizanams.* 2005. 100x110. Akril. drobė.

**Mažutis Kristus ir Sopulingoji, septyniais kalavijais perversa širdimi.
Aplinkui – gėlėmis pražydę kryžiai. Kur kraujas krito, rožė pražydo. Vargas
lapojo, vargas kerojo...**

Sena kaip ir mūsų tauta, tautodailės simbolika, kurią dailininkas Eduardas Urbanavičius interpretuoja savaip. Begalinė šviesa sklinda iš Sopulingosios, paskendusios savo sielvarte. Ar sielvartas gal būti šviesus? Tikintiems gali, nes Auka neša išganymo viltį. Partizanų auka Lietuvai atnešė laisvę, nors ir po kelių dešimtmečių. Noras sukompromituoti partizanus niekada neišblėso nei sovietmečio diktatūrinėje dykroje, nei šių dienų Lietuvos ideologinėse pervartose.

Leisiu sau pacituoti 2008 m. Lietuvos leidyklos išleistos knygos „Dievai jų nepasigailėjo” ištrauką. „Tik Tarybų Lietuvoje vokiškojo ir smetoniškojo fašizmo likučiai dar beveik dešimt metų nedavė dirbti ir gyventi. Iš keršto tarybinei liaudžiai jie kaip laukiniai žvėrys terorizavo ir žudė pačius silpniausius, mažiausiai apsaugotus ir nepajėgiančius apsiginti kaimo žmones, net vaikus ir moteris. Ne be reikalo Lietuvos liaudis juos pavadino banditais”. Iki kaktumo pažįstama bolševikinė leksika perdėm antivalstybinėje knygoje, išleistoje devynioliktais atkurtos nepriklausomos Lietuvos metais.

Kaip čia neprisiminsi čekų publicisto Julijaus Fučiko garsiosios frazės: „Žmonės, būkite budrūs”. Artėja dar vieni Lietuvos Seimo rinkimai. Atsimindami Lietuvos partizanų auką, žmonės, būkite budrūs. Bet ar nebus šie žodžiai tik šauksmas sumaterialėjusios tautos tyruose?

A.Ž.

Apie dailininką Eduardą Urbanavičių skaitykite 4–5 *Priedo* puslapiuose.

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1 psl. **Edvardas Gudavičius.** Nostalgija Rusijai.
- 2 psl. **Kęstutis A. Trimakas.** Marija Šiluvoje ir pasaulyje (3)
- 3 psl. **Nijolė Jankutė.** Vaikystę regiu tartum antspaudą seną...
- 4 psl. **Aldona Žemaitytė.** Eduardo Urbanavičiaus odisėjos.
- 6 psl. **Vytautas Kaltenis.** Knyga ant pjedestalo.
- 7 psl. **Vytautas Visockas.** Svetimas tarp savų.
- 8 psl. **Romualdas Kriaučiūnas.** Deimantų vėrinys ant metų siūlo.

Marija Šiluvoje ir pasaulyje

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 174 (30)

Padėtis Lietuvoje prieš apsireiškimą Šiluvoje

Lietuva priėmė krikštą keturioliktojo šimtmečio gale (1387 m.), o Žemaitija – penkioliktojo šimtmečio pradžioje (1413 m.). Truputį daugiau kaip po šimto metų reformacija beldėsi į Lietuvą. Pirmiau iš Prūsijos atėjo liuteronizmas, paskui iš tolimesnės Šveicarijos – kalvinizmas, pasisavinęs ten studijavusių Lietuvos didikų sūnų. Grįžę Lietuvon, jie panaudojo to laikmečio dėsni *cujus regio, ejus religio* (kieno valdžia, to ir religija): vertė savo pavaldinius priimti tą tikėjimą, kurį jie išpažino, savo žemėse turimas katalikiškas bažnyčias nugriaudavo arba paversdavo protestantiškomis. Liaudyje katalikų tikėjimas dar nebuvo visiškai įsišaknijęs. Užėjus reformacijos bangai, kuri pasėjo kitas konfesijas, verčiami nenoromis ir paviršutiniškai priėmė, bet daug jų grįžo prie senovės religijos ir prietarų.

Vysk. Merkelis Giedraitis taip apibūdino padėtį: „Labai didelėje mano vyskupystės dalyje nėra nei vieno žmogaus, kuris bent kartą gyvenime būtų priėjęs prie išpažinties ir komunijos, nei vieno, kuris poterius ar persižegnoti mokėtų, nei vieno, kuris bent kiek nusimanytų tikybos dalykuose... Žmonės visur tebeaukoja Perkūnui, garbina žalčius... ažuolus, liepas laiko šventais ir neša aukas jiems – vištas, medų...”

Martynas Liuteris 1517 m. atmetė popiežiaus ir katalikų Bažnyčios autoritetą, vien Šv. Raštą pripažino Dievo apreiškimo šaltiniu, kurį kiekvienas individas turi teisę aiškinti asmeniškai. Ėmė plisti skirtingi Šv. Rašto ir tikėjimo aiškinimai: Jėzus Kristus nėra Dievas, nėra tikras Dievo Sūnus ir nėra Marijos sūnus; Dievas nėra triasmenis; t. y. nėra Švč. Trejybės. Vien Lietuvoje buvo priskaičiuojamos 72 sektos. Įtakingas Lietuvos kalvinų vadas Radvilas Juodasis pradėjo globoti tuos, kurie pasisavino ankstyvosios Bažnyčios pasmerkimą didžią Arijaus klaidą. 1563 m. jo dvare Mardavoje, jam pritarant, buvo sušauktas „pirmasis arjonų sinodas, (kuris) sukūrė oficialią Lietuvos arjonų bažnytinę organizaciją ir priėmė savo konfesiją (tikėjimo išpažinimą), atmetančią Kristaus dievybę ir pasmerkiančią Švč. Trejybės mokslą. Šią konfesiją pasirašė 42 pastoriai, dalyvavę sinode, daugiausia kalvinai” (Stasys Yla, *Šiluva Žemaitijos istorijoje*, p. 69).

Po kelių metų tas pats Lietuvos kalvinų vadas Radvilas Juodasis laiške rašė savo vyriausiajam sūnui ir įpėdiniui Mikalojui Kristupui: „Aš esu taip sumaišytas dėl mokslų ir mokytojų skirtybės, kad visiškai nebežinau, kuo reikia tikėti. Tu ieškok pats sau patarimo” (žr. Stasys Yla, *ten pat*, p. 72).

Padėtis Šiluvoje

Šiluvoje pirmoji katalikų bažnyčia buvo pastatyta 1457 m. Ji priklausė Žemaičių vyskupijai ir garsėjo savo atlaidais bei Dievo malonėmis, gautomis prašant Švč. Marijos užtarimo prie jos paveikslų. Kai aplinkinių dvarų bei žemių ponai tapo liuteronais (1532 m.), o vėliau kalvinistais (apie 1550 m.), padėtis pasikeitė. Katalikų mūrinė bažnyčia buvo uždaryta, vėliau nugriauta kaip tik tuo pačiu metu, kai buvo statomi mūriniai maldos namai kalvinams (bažnyčios plytos, atrodo, buvo panaudotos tuo metu statomiems kalvinų maldos namams). Tada (jei ne anksčiau) žemėje buvo užkasta metalinė skrynja su katalikų bažnyčios nuosavybės dokumentu, paveikslu ir liturginiais apdais. Nebeparemiamas ponų, katalikų kuni-gas pasitraukė (jei netapo kalvinų dvasininku). Ponios Sofijos Vnučkienės remiami ir skatinami kalvinai Šiluvoje įsteigė nedidelę dvasininkų seminariją.

Baigiantis XVI šimtmečiui Šiluva buvo tarsi Lietuvos dvasinės padėties simbolis. Iš katalikybės centro buvo likę bene tik du pėdsakai: užkasta skrynja ir užrašas ant kalvinų pasisavinto varpo „O florens Rosa, Mater Dei speciosa” (O žydinti Rože, skais-ti Dievo Motina). Kas gali žinoti? Gal kaip tik į to kalvinų bokštą įkelto skambančio varpo kvietimą Dievo Motina ir atsiliepė?

Dvasinė krizė Lietuvoje

Betgi apie pačią dvasinę krizę Dangui nereikėjo pranešti. Liuterio pasirinktos reformacijos pagrindinis principas – privatus Dievo apreiškimo Šventajame Rašte aiškinimas (vietoj autoriteto), deja, sėjo piktžoles. Sektos plito kaip vėjo nešiojamos kiau-lapienių sėklos. Paveikti buvo ir paprasti žmonės, ir reformatoriai. Nebuvo darnos nei tarp jų. Paprasti žmonės numojo rankas į krikščionybę: ėmė rūpintis vien žemiškais buitinais reikalais, grįžę į senovės religiją bei prietarus. Nesutardami tarp savęs tikėjimo dalykuose, reformatai kėlė vaidus su katalikais: kas ims viršų, kas atsispirs. Kai kurie katalikai, net kunigai, rinkosi tą pusę, kur turtai ir pragyvenimo šaltinis. Bet kai kuriems ėmė rūpėti tiesa. Net pats visos Lietuvos kalvinų vadas Radvilas Juodasis, susimaišęs „dėl mokytojų ir mokslo skirtybės”, savo sūnui ir įpėdiniui patarė ieškoti „patarimo” (nes pats prisipažino jo neturįs).

Pagaliau kam visa ta į Babelio bokštą panašėjanti patirtis buvo reikalinga? O tam, kad žmonės nepasitikėtų savimi, tik Dievu. Argi Tėvas nenumatė, argi jau iš pat pradžių nevedė žmonijos, išrinktos tautos; nejaugi Jis Dievo Sūnaus atpirktai Bendrijai autoritetingu keliu negarantavo savo apreikštos tiesos?

Marijos ir Kūdikio apsilankymas

Ne žmonės, bet Dievas pasirenka kelią, kaip Jis primena mums tai, kas yra tiesa. Dievas Tėvas pasirinko savo Sūnų ant Motinos rankų. Jie abu apsilankė Šiluvoje. Sūnus tylėjo, bet Jo buvimas viską garantavo. Jo vardu kalbėjo Jo Motina. Ir Ji tepasakė vieną sakinį. To sakinio užteko priminti Dievo apreikštą tikrovę. Tie, kuriems buvo suteikta ypatinga malonė tai išgirsti, buvo du kalvinai: abu išsimokslinę supraciti Dievo apreikštą tikrovę, susipažinę su Šventuoju Raštu, patys mokytojai: kalvinų seminarijos rektorius bakalauras Saliamonas Gracijus ir kalvinų katechetas Mikalojus Fiera.

Matydamas ant didelio akmens stovinčią ir verkiančią Moterį su Kūdikiu ant rankų, katechetas, matyt, žmogiško atjautimo skatinamas, paklausė, kodėl Ji verkia. Ji atsakė: „Šioje vietoje kadaise mano Sūnus buvo garbinamas, o dabar čia vien ariama ir sėjama”.

Biblinė teologija Apsireiškusios žodžiuose

Šiame sakinyje buvo visa, kas buvo tuo metu žinotina... Visas šio teiginio turinys buvo pagrįstas Dievo apreiškimu, užrašytu Šventojo Rašto keturiuose Evangelijose, skirtose Dievo (ir Jos) Sūnaus garbei. To sakinio antra dalis pabrėžia žmonių nusigręžimą nuo Dievo Sūnaus. To teiginio galutinė tikrovė suvokiama tik matant Motiną verkiančią ir laikančią Sūnų ant rankų. Sūnus savo buvimu liudija tą tikrovę, o Motina ašaromis gailisi ne tik savo negarbinamo Sūnaus, bet ir žmonių, kurie negarbina Jo.

Dar daugiau. Tas vienas sakinyss atmeta pagrindines to laiko klaidas, kilusias iš privataus aiškinimo ir platinamas reformatų Lietuvoje. To

Vytautas K. Jonynas, Šiluvos Dievo Motina. 1955 m. Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia, East St. Louis, IL, JAV

laiko klaidas atmetanti, Apsireiškusios žodžių teologija yra ši: 1) Jos Sūnus yra *garbintinas* (tad Jis yra Dievas, nes tik Dievui priklauso garbinimas; 2) pasirodžiusi Motina Kūdikį vadina „mano Sūnus” – Ji yra žmogiškoji Dievo (Sūnaus) Motina; 3) tie žodžiai mena apie Dievą Sūnų, o jei yra Sūnus, tai yra ir Tėvas (tai Švč. Trejybės slėpinio branduolys: Šventoji Dvasia yra Meilė tarp jų). Iš Motinos lūpų, liudijant Sūnui ant jos rankų, sklido tyra Evangelija – iš Dievo apreikšto Šv. Rašto.

Regėtojų psichologija

Apsireiškimas yra susitikimas. Susitinka Dangus su žeme. Dangaus Dievą atstovauja Jo siunčiamas asmuo (apsireiškianti Švč. Marija), o žemę atstovauja žmogus... vienas ar daugiau. Žmogui tai yra didelė malonė – išskirtinis išgyvenimas, į kurį verta pažvelgti psichologiniu žvilgsniu. Tai nesitikėta patirtis, neįprasta, nekasdieniška, lengvai sukelianti baimę. Apsireiškęs asmuo savo laikysena stengiasi žemės gyventoją nuraminti. Regėtoja(s) gali pajusti nepaprastą patraukimą, prisirišimą, džiaugsmą, meilę dangiškajam asmeniui. Labai dažnai toks susitikimas ne tik palieka neišdildomą išpūdį, bet tampa visą gyvenimą užtrunkančiu pašaukimu. Kaip pavyzdį paminime LaSalette regėtojos Milanės žodžius: „Ji (verkianti Marija) mums pasakė: ‘Ateikite... nebijokite...’ Tie švelnūs, meilūs žodžiai mane patraukė tekinau bėgti prie jos... Susirišau amžinai su savo Ponija... Negalvojau apie nieką kita, kaip tik jai tarnauti bet kuriuo būdu... ir jaučiau, kad galėčiau bet ką padaryti, ką tik ji prašytų...”

Šiluvoje Moterį su Kūdikiu pirmi pamatė vaikai. Ant akmens pasirodžiusi Moteris verkė. Netikėtai išvydę ją, ir dar verkiančią, vaikai, kaip ir LaSalette, galėjo išsigąsti. Gal ir jie mostu ar žvilgsniu buvo nuraminti, gal ir jie pajuto trauką. Bet nei Ponija, nei vaikai nieko nepasakė. Pirmas susitikimas greičiausiai neužtruko ilgai. Ji išnyko. Vaikai liudijo: ne Ponios žodžius, bet jos ašaras. Neiškentę jie pasakė tėvams, o vienas iš jų – kalvinų katechetui.

Kitą dieną toje vietoje su vaikais buvo daugiau žmonių ir du kalvinai: katechetas Mikalojus Fiera ir Šiluvos kalvinų seminarijos rektorius bakalauras Saliamonas Gracijus.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Staiga toje pačioje vietoje ant didelio akmens vėl pasirodė ta pati Moteris su Kūdikiu ant rankų... Ir vėl ji verkė.

Natūralu ir žmogiška – verkiančią motiną atjausti. Natūralu pasiteirauti, kodėl ji verkė. Toks klausimas nėra iš smalsumo, bet iš atjautimo. VAIKAI nedrįso... Bet vienas iš mokytojų, matyt, nuoširdžiai paklausė Moters, kodėl ji verkia. Motina atsakė. Atsakymas giliai paveikė besiklausančius, nes visi juto, jog tie žodžiai lietė ir juos. Motina JUK dalijosi su jais savo liūdesiu ir skausmu: „Kadaise šioje vietoje mano Sūnus buvo garbinamas, o dabar čia vien ariama ir sėjama”. Gal tokio atsakymo niekas nesitikėjo. Gal tokie jos žodžiai išgirdusius nustebino... Gal besiklausančius palietė Dangaus malonė... vaizdas ir žodžiai, iš Dangaus, kritę į dirvą kaip kviečių grūdai, laukė, kaip jie bus priimti. Visi sustingo... Užviešpatavo tylą. O kai atsipeikėjo, ant akmens Motinos su Kūdikiu nebebuvo.

Lyg iš kažko pabudę, pažiūrėjo vienas į kitą. Akys nukrypo į didžiausią autoritetą turinčius mokytojus. Nežinia, ar jie tuoj ką nors pasakė. Ir jie buvo to įspūdžio giliai paveikti. Juk vienas iš jų Motiną užjaučiančiai paklausė ir sulaukė tokį aiškumą stebinantį atsakymą... Pagal užsilikusį pasakojimą, abu kalvinai, regėję, „paniekino tą regėjimą, palaikydami piktosios dvasios padarų” (vertimas 1641 m. parašyto dokumento, išspausdintas Stasio Ylos knygoje *Šiluva žemaičių istorijoje*, p. 373). Regėjimo įvykis ir žodžių turinys neduoda jokio pagrindo laikyti tą regėjimą „piktosios dvasios padarų”. Piktoji dvasia nežadina žmonėse kilnios užuojautos, tikėjimo Jėzumi Kristumi, kaip Dievo Sūnumi; tuo labiau – neskatina Jo garbinti. Priešingai: tame regėjime kalbėjo piktosios dvasios Priešininkė, liudijanti Dievo tiesą.

Po šio įvykio kalvinų katechetas, tas, kuris Motinos paklausė, kodėl ji verkia, netrukus pasišalino iš Šiluvos kalvinų seminarijos. Vėliau kalvinų suvažiavime jis buvo apibūdintas kaip „pabėgėlis Mikalojus Fiera”. Ar jo pasitraukimas iš mokytojo pareigų seminarijoje nerodo jį buvus stipriai paveiktam regėjimo, pažadinusio jame kažkokį jausmą (sąžinės balsą), kuris jau neatitiko jo šioms pareigoms, o gal neramumą kėlė to regėjimo priskyrimas piktajai dvasiai? Seminarija irgi ilgiau nebeišsilaikė. Ji silpnėjo ir po kurio laiko buvo uždaryta. Jei šią mokyklą būtų pasiekęs objektyvus ir palankesnis paaiškinimas, gal ši mokykla būtų tapusi Dievo garbinimo centru.

Dievo apreikšta tiesa buvo toliau priimama dviem keliais. 1) Vaikai, ganę bandą ir matę verkiančią Moterį su Kūdikiu ant rankų, papasakojo savo tėvams, o tie – kaimynams; žinia sklido toliau; tai išgirdęs šimtametis aklas senelis prisiminė ten kadaise stebėjęs užkasant skrynią su bažnytiniais daiktais; 2) Lietuvos kalvinų vado Radvilo Juodojo visiškas pasimetimas tikėjimo dalykuose (tai privataus aiškinimo keliai, vedę į Babelio bokštą) vertė jo sūnus (ir kitus) atvirai ieškoti ir rasti apreikštą Dievo tiesą, apsispręsti ir reformuoti tradicijos keliu einančią Bažnyčią.

Pirmasis kelias. Vaikai, matę verkiančią Moterį su Kūdikiu ant rankų ir girdėję jos žodžius, papasakojo savo tėvams, o tie – kaimynams; žinia sklido toliau; tai išgirdęs šimtametis prisiminė ten kadaise stebėjęs užkasant skrynią su bažnytiniais daiktais. Atvestas į apsireiškimo vietą prie akmens, staiga praregėjo ir parodė tą vietą, kur buvo užkasta skrynia. Skrynia buvo iškasta, o joje rastas Eucharistijos aukos liturginis arnotas, Švč. Marijos su Kūdikiu paveikslas ir dokumentas, kuriuo Petras Simonas Gedgaudas 1457 m. atidavė jam priklausančią žemę katalikų Bažnyčiai ir ant jos pastatė pirmąją šventovę. Kiekvienas rastas daiktas buvo įrankis, kurį buvo galima naudoti Dievo Sūnaus garbei – tam tikslui, kuriam Švč. Marija buvo pasirodžiusi.

Antrasis kelias. Nesistebėtina, kad antrasis

Nijolė Jankutė

Vaikystę regiu tartum antspaudą seną...

Vėjas

Pro vėjo gūsius eukaliptas meta
Gniūžtes žiedų, tarytum putų.
Nesuprantu, nesuprantu, ką šneka
Ledinis vėjas iš Pietų...

Ne ta kryptimi, kaip Odisejas,
Nukeliavau. Papasakot galiu.
Pasaulio pakrašty pašėlo vėjas,
Ir žodį nupūtė Tyliu...

Labos nakties!

Medžių viršūnėse jau rimsta
Galingi chorai,
Ir vakaro žarom liepsnoja oras.
Nebežinau tikrai, ar verta
Tą dieną išgyvent dar kartą...

.....
Užtenka visko po truputį,
Ir jausmo to, kad gera būti!

Balta

Čia paskendo gintaro pušys,
Uolas čia į smėlį ledynai sutrynė.
Sekli balta Baltija, baltas smėlis,
Ir Šiaurės žiemų baltas sniegas...

Iš kažkur atklydę žmonės išbalo,
O gal visada čia gyveno?
Dabar baltapūkiai vaikai
Samsto jūrą margais kibirėliais
O pušų garbanos – žaibas.

.....
Kodėl gi vėliavos baltų
Ne žalia ir balta?

Sugrįžus

Žolinės. Išskrenda gervės,
Platėja rudenio erdvės.

Vaikystę regiu tartum antspaudą seną.

Pirštai skina serbentus ir mena
Pasakų laiką,
Kai viskas buvo žaidimas
Iki birželio...

.....
Dabar krūmai ant kelio,
Ir lyg ašaros vaiko
Sulaukėję serbentai...

Dar

Aš dar keliauju. Dar daug miestų
Ir tiek dar įspūdžių, vaizdų!
Dar daug matyt, pažint, paliesti –
Tik laiko... laiko neturiu...

Kaip voras kabinuos į dieną –
Juk dar ne vakaras, ar ne?
Tik smėlio laikrodis prie sienos
Pabiro balta srovele...

Vakaro valkatos

Valkataujam abu –
Aš ir katinas, raudonas kaip dykumų
smėlis.
Pakelėj sėdim, saulėlydžio laukiam.
O kai saulė nukrinta,
Aš ir mano valkata katinas
Slenkam nakvynės į svetimą kiemą...

* * * *

Kaip adata aštri dailiai
Susiuvo dangų spinduliai,
O saulės žerinti akis
Greit už akiračio nukris
Tenai pradėti rytą naują.

O čia – naktis –
Svirpliai, cikados, pilnatis
Vaiduokliška šviesa skalauja...
Nuskrido laikas be ribų,
Jį tartum smėlį aš beriu...

kelias prasidėjo „pasimetimu”. Tai buvo pasekmė klaidingai pasirinkto reformacijos kelio – atmetus Bažnyčiai Kristaus suteiktą autoritetą, individualiai aiškinti Šv. Raštą, kaip kas išmano. Svarbu, kad tas kelias parodė, kur neiti, ir žmones privertė pripažinti, kad tas kelias veda į aklavietę, kaip į Babelio bokštą. Ne kas kitas, bet pats Lietuvos kalvinų vadas Radvilas Juodasis, ejęs ir vadovavęs tuo keliu, galutinai ir garbingai prisipažino „pasimetęs”. Sūnui ir įpėdiniui jis patarė ieškoti „patarimo” (autoriteto?). Mikalojus Kristupas Radvila nuoširdžiai ieškojo ir įsitikinęs 1573 m. grįžo į katalikų Bažnyčią – ne aklai sekdamas, bet reformuodamas... pirma save. Nuoširdžiai ieškojęs, įsitikino ir kitas Radvilo Juodojo sūnus – Jurgis. Tapo kataliku, kunigu, konsekruotas ir paskirtas Vilniaus vyskupu, vėliau tapęs Bažnyčios kardinolu, daug padaręs visai lietuvių tautai tapti dvasingesne. Ir tada – kiti: kunigaikštis Merkelis Giedraitis, tapęs uoliu Žemaitijos vyskupu, Jonas Kaktavičius – sumaniu Žemaitijos seniūnu, Leonas Sapiega – Vilniaus vaivada ir Lietuvos kancleriu. 1586 metais į katalikų Bažnyčią perėjo apie 300 iškilių Lietuvos didikų sūnų: Tiškevičiai, Zavišos, Galeckiai, Sapiegos. Įsidėmėtina: jie visi grįžo į

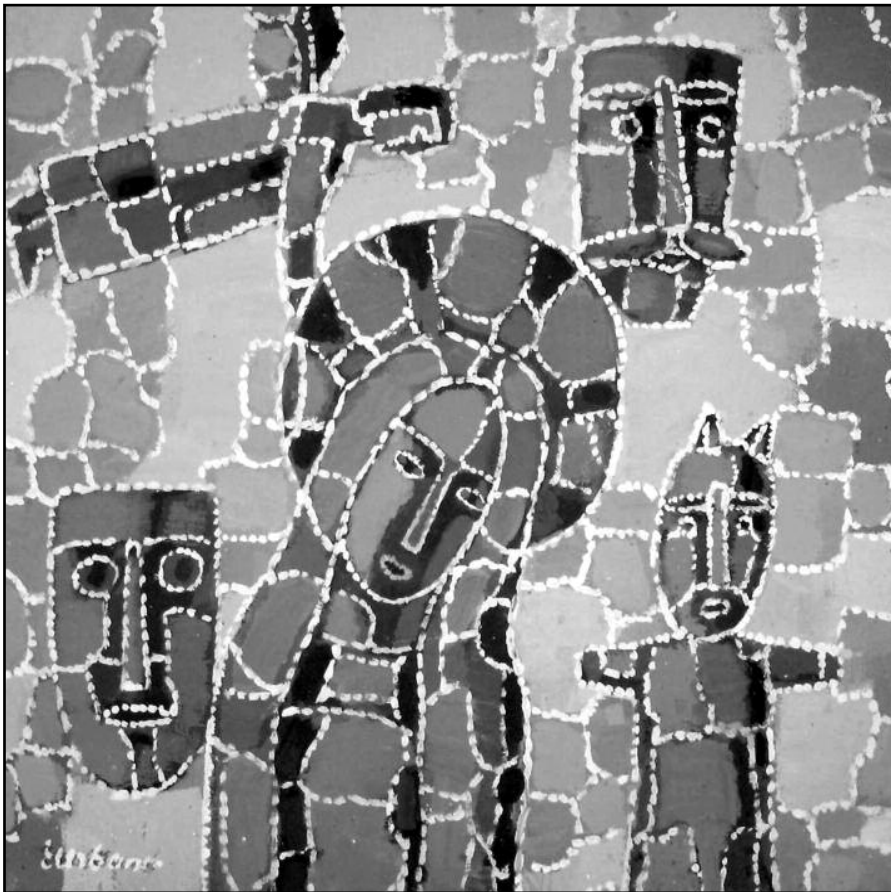
katalikų tikėjimą dar prieš Švč. Marijai su Kūdikiu apsireiškiant Šiluvoje. Dievas planuoja skirtingai: kartais pirma leidžia Švč. Marijai žmonėms apsireikšti, kad jie atsiverstų, bet taip pat kartais pirma paruošia žmones, kurie Apsireiškimo žinią palankiai priimtų. Lietuvos atžvilgiu Dievas pirma paruošė uolių darbuotojų, kad jie vėliau Apsireiškusios žinią priėmė, pasisavintų ir perduotų kitiems.

Prie tokių paruoštų asmenų priskirtini ir Jėzuitai, pakviesti ir atvykę iš kitų kraštų į Lietuvą 1569 m., o 1608 m. įkūrę provinciją. Šie vienuoliai priėmė ir skleidė Apsireiškusios žinią jų įsteigtoje Vilniaus kolegijoje, taip pat per Marijos sodaliciją katalikams inteligentams, seminarijoje – būsimiems kunigams, o karštais pamokslais lietuvių ir žemaičių kalba šviesdami liaudį.

Išvada. Šiluvoje apsireikšdama Motina su Sūnumi ant rankų nekaltino nei reformatų, nei katalikų, bet visiems žmonėms nurodė atsinaujinimo kelią: garbinti Dievo Sūnų visa siela, jos nepavergiant vien žemiškiems rūpesčiams.

Pabaiga kitame numeryje

Eduardo Urbanavičiaus odisėjos

Natiurmortas I. 2007. 70x73. Akrilas, drobė.

Prie Aušros vartų. 2007. 80x67. Akrilas, drobė.

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Šių metų viduryje, po Žolinės, savo dirbtuvėje Vilniuje sukniubo tapytojas ir akvarelininkas Eduardas Urbanavičius prie pradėto paveikslų triptiko „Pabėgimas į Egiptą“. Rugpjūčio 21 d. jis mirė (tą dieną Anapilin iškeliavo ir aktorius Algimantas Masiulis). Nedaug ką iš jo kūrybos gerbėjų pasiekė ši žinia, nes smalsioji žiniasklaida nesidomi nepopuliarinamų vienišų dailininkų gyvenimu ir kūryba.

Eduardas Urbanavičius gimė 1931 m. Žemaitijoje, Užventyje. Tėvas mirė, kai jis dar buvo 8 metų, motina karo metu negalėjo išmaitinti vaikų, tad Eduardas atsидūrė našlaičių prieglaudose ir tik 1944 m. vėl sugrįžo į Užventį pas senelę. Mokėsi Užvenčio gimnazijoje ir už ryšius su Lietuvos partizanais pakliuvo į čekistų rankas. Tada egzistavo ir tokia sovietinių okupantų bausmė – jaunuolius siųsti į kariuomenę, vadinamąją tarnybą spec. batalionuose, o tai, anot E. Urbanavičiaus, buvo dar blogiau negu lageriai. Visą tų metų savo ir likimo draugų gyvenimo klaikybę E. Urbanavičius jau Lietuvos atgimimo metais aprašė savo atsiminimuose. Nutapė ciklą paveikslų „Gulagų ir sovietmečio realybės“, kurį parodė tik du kartus: savo septyniadesimtmečio proga galerijoje „Arka“ ir 2001 metais Seime minint Sausio 13-osios dešimtmetį. Tai bene vienintelis Lietuvos dailininkas ne iš literatūrinių pasakojimų, o iš savo asmeninės patirties sukūręs meninį nužmoginimo paveikslą, savotišką *Rekviem* nukankintiems ir nužudytiems likimo draugams.

Bet grįžkime į pokarį. Supratęs, kad neilgai ištvers Gulago pragare, jaunuolis pabėgo ir slapstėsi Šetoje pas draugą, kuris buvo sėkmingai pabėgęs iš

Eduardas Urbanavičius.

Žemaitija, Ventos upė. 2002. 70x80. Guašas, drobė.

Lukiškių kalėjimo kiemo, atsigavęs po... sušaudymo. Pasitaikydavo ir tokių stebuklų. Gerų žmonių dėka legalizavosi, eksternu baigė vidurinę mokyklą, 1955 m. įstojo į Dailės institutą studijuoti tapybos. Jau vaikystėje buvo pamėgęs akvarelę, kuriai buvo ištikimas visą gyvenimą. Sunku pasakyti, kurioje srityje E. Urbanavičius buvo stipresnis – kaip tapytojas ar akvarelininkas. Nuostabu tai, kad jis meistriškai savo kūryboje derino šias abi dailės sritis.

1961 m. Eduardas baigė Dailės institutą (labai vertino savo mokytojus, tapytojus Antaną Gudaitį ir Leoną Katiną), keletą metų dirbo piešimo mokytoju vidurinėse mokyklose, bet galiausiai neištvėrė rutinos – nuo 1968 m. pasidarė laisvu menininku. Ką tai reiškė Sovietijoje, gali apsakyti tik žmogus, savo kailiu išbandęs tokį „statusą“. Jam teko badauti, patirti vargo, skurdo, pažeminimo. Eduardas Urbanavičius buvo laisvos ir drąsios prigimties žmogus. Kolegos ir pažįstami jį vadino antisovietininku už atvirai reiškiamas pažiūras į santvarką ir jos apologetus. Kai kurie jo šaliniai. KGB bandė jam sukurti naują bylą, bet nespėjo – artėjo Lietuvos atgimimas.

Iki pat mirties maestro Eduardas gyveno vien iš kūrybos. Kūrė labai intensyviai, įkvėptai ir daug. Buvo dosnus, nes savo kūrinius dalijo į kairę ir dešinę – draugams, pažįstamiems, visiems, kurie jam rodė dėmesį. Už duonos kąsnį pigiai parduodavo puikiausius darbus. Kai nepriklausomoje Lietuvoje buvo leista pardavinėti gatvėse savo kūrybą, nesigėdijo stovėti Pilies gatvėje šalia dailės mėgėjų arba prie namo sienos atremti taip gerai pažįstamus Vilniaus senamiesčio motyvus tapybos drobėse ir akvarelėse. Jam nereikėjo dailės salonų ir juose sėdinčių meno konsultantų. Reikėjo maitinti šeimą, reikėjo dažų, drobės, teptukų... Jo kolega, tapytojas Valentinas Anta-

Užupietės sapnas. 2007. 100x100. Akrilas, drobė.

Senamiesčio stogai. 2001. 50x60. Aliejus, drobė.

navičius kukliame nekrologe „Literatūroje ir mene“ (2008.09.05) rašo: „Mane visuomet stebino begalinė jo energija. Kūryba jam buvo sunkiai valdoma stichija, į kurią įsitraukdavo visa esybė“.

Be abejo, ir sovietmečiu šio išskirtinio dailininko kūryba, ypač akvarelės, buvo žinoma, nes jis dalyvaudavo Sovietų Sąjungos kūrybinėse akvarelininkų stovyklose. Gaudavo užsakymų iš SSRS dailininkų sąjungos. Laimėjo kelias premijas ir Didįjį prizą „Baltijos kelias“ akvarelės trienalėse Rygoje. Nukritus „geležinei uždangai“, jo darbai pasklido po visą pasaulį – per parodas, muziejus, pas kolekcininkus. (Eduardas yra surengęs daugiau kaip 100 parodų.) Vien prancūzai yra įsigiję apie 30 jo tapytų Vilniaus vaizdų, jo kūrinius mielai pirkto ispanai, stebėdamiesi, kad taip pigiai kūrėjas įvertina savo kūrinius. Urbanavičius mėgo sakyti, jog jam gana to, kad jo kūryba teikianti žmonėms džiaugsmo. Iš JAV surengtos parodos negrįžo į namus nė vienas jo paveikslas. Šalia Los Angeles įsikūrusi galerija „Europa“ išleido katalogą, kuriame Lietuvai atstovauja vienintelis lietuvis E. Urbanavičius.

Dar vienas svarbus baras Eduardo kūrybinėje veikloje – 1990 m. jo iniciatyva įkurta akvarelininkų grupė „Aqua 12“, sėkmingai rengianti patrauklias parodas, kuriose, E. Urbanavičiaus pakviesti, aktyviai dalyvauja akvarelės meistrai iš visos Lietuvos, keletas jo „užaugintų“ mokinių, tarp jų ir dukra Saulė. „Keturiasdešimt metų dirbu ir niekaip neišmokau akvarelės meno. Labai svarbu pajusti, kaip greit džiūsta popierius, kad galėtum lieti antrą sluoksnį, kada popierius į save ima traukti dažą“, – maždaug prieš dešimtmetį šių eilučių autorei kalbėjo maestro Eduardas. Apie jo kūrybos techniką vienas amerikiečių kritikas yra pasakęs: „Dažai vis liejami ir vėl plaunami, kol popierius ir dažas pasiekia skaidrumą. Todėl jo akvarelės spindėte spindi“.

Žemaitijos piliakalniai. 2007. 80x100. Akrilas, drobė.

Kaime. 2003. 60x70. Akvarelė, popierius.

Eduardo akvarelėse daug šviesos, saulės, gėlių... Taip pat ir tapyboje: „Kuo labiau senstu, tuo labiau norisi šviesos“. Dailininkas sakėsi pragyvenęs net penkis savo tapybos periodus: baltąjį, sidabrinį, mėlynąjį ir t.t. „Vieną motyvą, tarkim, natiurmortą, galima kartoti milijonu variantų, ir visi bus kitokie. Juk pustonių yra milijonai, ir mano viso gyvenimo neužtektų vieno paveikslų variacijoms“. Jis anuomet užsiminė ir apie savo tapybos technikos paslaptis. Drobę nutepantis akrilo pagrindu, ant viršaus lieja akvareliška aliejiniiais dažais. Rupus paviršius ir švelnūs akvareliniai tonai šviečia vienas pro kitą, kaitaliodami šaltus ir šiltus pustonus.

Daugybę kūrinių yra išdovanojęs, vedamas neįkainojamos vertybės – dvasios šviesumo. Kitus sunaikinęs, siekdamas atlikimo meistrystės. Trečius užtepęs, nes neturėjęs už ką nusipirkti naujos drobės. Kūryba jam buvo neišsenkanti versmė: temų, motyvų, fantazijos, spalvų įvairovės. Kai kurie E. Urbanavičiaus paveiksai primena senus gobelenus – sluoksnis po sluoksnio, dažas per dažą sidabrine migla padengti švyti Vilniaus skersgatviai, bokštai, senamiesčio stogai, virš jų sklandantys angelai. Kiti paveiksai skamba švarių sniego kristalų spindesiu, žėri rausvais arba melsvais plonasluoksniais tonais. Treti groja žemų registrų polifoniniu koloritu.

Šis vienišas vilkas, Lietuvoje nesulaukęs oficialių apdovanojimų, pagerbimų, pripažinimų, buvo laimingas – noriu tikėti – tarp paprastų žmonių, sutinkamų senamiesčio gatvėse, kuriems galėdavo iškalbėti savo gyvenimo gėlą, savo sužalotą jaunystę. Ant jo širdies akmenimis gulėjo gulago baisybės, nomenklatūros neteisybės, meno valdininkų abejingumas, prisitaikėlių menkystė... Bet apie tai kitame „Kultūros“ numeryje tekalba pats Eduardas Urbanavičius, kurio vėlė dabar klajoja šviesos karalijoje, lydima jo Angelo Sargo. □

Knyga ant pjedestalo

VYTAUTAS KALTENIS

Lietuviniško gerajam kambaryje visuomet būdavo knygų – nuo Mažvydo iki Simonaitytės. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę lentynas papildė Mažosios Lietuvos fondo leistos ar remtos knygos, per pastarąjį dešimtmetį dedamas žodis prie žodžio, kad čia rastųsi ir „Mažosios Lietuvos enciklopedija“ (MLE). Šios enciklopedijos viena pradininkų yra Kanadoje gyvenanti mokytoja Ieva Toleikytė-Adomavičienė, atšventusi savo 90-ąjį pavasarį.

Klaipėdos turizmo mokyklos ir „Ažuolyno“ gimnazijos lietuvių kalbos mokytojos Violeta Milinienė ir Asta Strumilienė, lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ seimelio pirmininkė dr. Silva Pocyte prie atvežtų Klaipėdos krašto mokykloms Mažosios Lietuvos enciklopedijos tomų, 2005.

Autoriaus nuotrauka

Kai būnu Klaipėdoje, nuvažiuoju į Melnrage, sėdžiu pajūryje ir žiūriu į įplaukiančius ir išplaukiančius laivus. Žmogus siekia ryšio su pasauliu. Vien pernai (2007) mūsų „Mažosios Lietuvos enciklopedija“ – kelis kartus skrodė Atlanto vandenyną. Vienas kroviny, skirtas Mažosios Lietuvos fondui, buvo siunčiamas konteineriu, padedant „Litavidus“ bendrovei (Romas Bucas ir Justas Gruzdas). Persiųsti MLE trečiojo tomo egzemplioriai, kurie Amerikoje išsiuntinėti MLF nariams ir kitiems rėmėjams. Laivu plaukia mums iš Kanados MLE pirmojo tomo 10 knygų, kurių Lietuvos knygynuose jau nerasi, o žmonės nori įsigyti.

Vasarą MLE pirmojo tomo tris egzempliorius iš Čikagos atvežė Ramūnas Buntinas, kuris su žmona Lilija, sūnumi Gintu ir marčia Kristi viešėjo tėviškoje. Dar 10 knygų asmeniniame багаže atvežė kunigas Liudas Miliauskas. Mes grąžiname MLF tą lagaminą ne tuščią. Jį iš mūsų paėmė dailininkas Romanas Borisovas, kai skrido į savo kūrinių parodos atidarymą Čikagoje. Anapus Atlanto iškeliavo Arvydo Každailio iliustruotos „Prūsijos įdomybės“ ir Astridos Petraitytės romano „Šaktarpis“ abu tomai.

Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“, kaip ir praėjusį kartą, surengė akciją, kurios tikslas – nupirkti „Mažosios Lietuvos enciklopediją“ Klaipėdos krašto mokykloms. Šią akciją inicijavo dvi Ievos Toleikytės – MLF Kanados skyriaus išdininkė Ieva Adomavičienė ir jos pusseserė,

klaipėdiškė lietuvininkų bendrijos seimelio išdininkė Ieva Biržienė.

Visa Toleikių giminė lietuviškos dvasios, išsilavinę, visuomeniški ir aktyvūs žmonės. Man labiau žinoma Martyno Toleikio šeima. Jis, baigęs finansininko mokslus Berlyne, dirbo Lietuvių tautiniame banke Klaipėdoje, po karo gelbėjo Hugo Šojaus etnografinę kolekciją, kuri vėliau tapo svarbiausia Šilutės muziejaus ekspozicijoje. Jo žmona Anna Dovilaitė-Toleikienė su broliu Jurgiu Dovilu dalyvavo Priekulės lietuvių jaunimo draugijos „Viltis“ veikloje, o brolis dar vadovavo jaunųjų ūkininkų draugijai.

Kalbuosi su Martyno ir Annos Toleikių dukra Ieva Toleikyte-Biržiene:

„Mano mamai, kai manęs dar nebuvo, labai patiko linksmuolė gimnazistė, ‘Aušros’ draugijos narė, mano tėvelio brolio Jono Dumpių kaimo ūkininko duktė Ieva, kuri gyveno pas mus, kol mokėsi Klaipėdos Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Todėl, kai aš gimiau, mane pakrikštijo Ieva Anna.“ Buvo dar viena Ieva – Simonaitytė. Anna Dovilaitė toje pačioje Priekulės jaunimo draugijoje „Viltis“ susitikdavo su rašytoja. Kai Simonaitytė rašė romaną „Aukštųjų Šimonių likimas“ (1935), vasarojo pas Dovilus (Annos tėvus, Ievos senelius) Svencelėje.

Ieva Biržienė su savo Kanadoje gyvenančia pussesere Ieva Toleikyte-Adomavičiene, susitiko po pusšimčio metų, 1989-aisiais, kai ši atvažiavo į Lietuvą. Išsiskyrė, būdama trejų metų, prisimena, tik tai, ką mama pasakojo; laiškus gaudavo.

„Susitikus man toks išpūdis, kad mūsų mąstymo linkmė panaši, atrodo, kad aš ją pažįstu visą gyvenimą. Buvo keista. Lyg ją mačiau vakar, užvakar,

visą laiką. Tada buvo Lietuvos Atgimimas. Ji viskuo domėjosi. Jai rūpėjo, ką galvoja sutikti žmonės, kokie Lietuvos politikai. Pavyzdžiui, kuo skiriasi Landsbergis nuo Brazauskas? Pati nerodė simpatijų, klausėsi vienų ir kitų. Pasakojau jai apie Sausio 13-osios įvykius, kaip mesėjome su vėliavėlėmis. Aš tada Vilniuje gyvenau.“ Adomavičienė buvo atvažiavusi ir po Rusijos blokados. Susitiko su pusbrolio Horsto Toleikio dukra Viktorija.

Mažosios Lietuvos spaudos rėmėja Ieva Jankutė, dainininkė Aldona Buntinaitė ir mokytoja Ieva Toleikytė-Adomavičienė, 1987.

Martyno Nagio nuotrauka

Valdžia pešasi, o žmonės gyvena. Jau atšventėm Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 20-metį. Kiek jaunuolių išėjo į aikštes, prisipildė koncertų salės! Vadinasi, ir mylėjome, ir gimdėme, ir augome! Ir dabar, svečiuodamasi Lietuvoje, Ieva Toleikytė-Adomavičienė vis skuba kur nuvažiuoti, nueiti, pasižiūrėti.

Apsistoja Kaune pas vyro gimines. Leonas Adomavičius (1913–2007) Sankt Peterburgo spaus-tuvininko Jono Adomavičiaus sūnus, Kauno inteligentas. Susitikdavo Vilniuje su prof. Domu Kaunu, tada keliaudavo į Klaipėdą, dažniausiai viešėdavo Giruliuose ir Klaipėdoje pas Leoną ir Gertrūdą Savickus, kurie dar išlaikę kaimišką virtuvę ir moka nuoširdžiau apsieiti su svečiais. Adomavičienė aplanko savo tėviškę Dumpiuose.

Ieva Biržienė sakė, kad galime su humoru kalbėti apie „tarybines dešreles“, bet mūsų tarpusavio santykiai visais atžvilgiais buvo geri. Pavyzdžiui, pas ją į Vilnių atvažiuodavo giminės iš Vokietijos. O ji gyveno vieno kambario bute; kur čia juos, visą šeimą, suguldyti? Bendradarbė Loreta ir Jadvyga išsikraustydavo į sodą, palikdavo jos svečiams butą.

Dabar mokomės bendrauti su visu pasauliu, bet tarpusavyje nesame labai nuoširdūs, kažkokie pikti. Išeivija mums reikalinga ne dėl pinigų (labdaros), o kad padėtų susigražinti atmintį, gyven-seną, dorovę. Savitumą. Gimtosios žemės ir arti-mo ilgesį.

Profesorių Domą Kauną su Ieva Toleikyte-Adomavičiene sieja visuomeninė veikla, dalyvavimas bendruose JAV, Kanados ir Lietuvos organizacijų renginiuose, spaudos darbas, kultūros ir mokslo interesai. Ypač knygų leidyba.

Ievos Toleikytės-Adomavičienės 90 metų jubiliejaus proga Mažosios Lietuvos fondo leidinys „Aplinkraštis“ paskelbė, šiek tiek papildydamas 2002 m. prof. D. Kauno surinktus jos gyvenimo ir veiklos bruožus, kuriuos čia pateikiame.

1938 m. baigė Klaipėdos Vytauto Didžiojo gimnaziją, nacių Vokietijai užgrobus Klaipėdos kraštą liko gyventi Lietuvos Respublikoje, Vytauto Didžiojo universitete studijavo vokiečių ir anglų kalbas. Karo metais gyveno ir dirbo Vilniuje, išteikėjo už didžlietuvio spaus-tuvininko Leono Adomavičiaus. Artėjant antrajai sovietų okupacijai kartu su vyru pasitraukė į Vakarus, Vakarų Vokietijoje dirbo vertėja amerikiečių karo teisme ir UNRA-IRO administracijos tarnautoja, be to, mokytojavo Regensburgo lietuvių stovyklos mokykloje. Persikėlusi į Kanadą, Toronto universiteto pedagogikos fakultete Adomavičienė įgijo gimnazijos mokytojo diplomą ir Woburno koledžo institute Toronte dėstė vokiečių ir lotynų kalbas.

Ieva Adomavičienė labai aktyviai dalyvavo ir tebedalyvauja išeivių visuomeniniame gyvenime. Mokytojavo Toronto lietuvių šeštadieninėje mokykloje, buvo lietuvių evangelikų parapijos tarybos pirmininkė ir sekretorė, Mažosios Lietuvos moterų draugijos, Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio, pasaulinio Mažosios Lietuvos fondo valdybos narė (dažnai ėjo kai kurių organizacijų pirmininkės arba vicepirmininkės pareigas), Lietuvių tautodailės instituto išdininkė. Daug dėmesio skyrė lietuviškai spaudai, rašė straipsnius aktualiais išeivijos bendruomenių klausimais.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, daug pastangų, organizacinių iniciatyvų ir lėšų skyrė bendradarbiavimui su Tėvyne. Būdama pasaulinio Mažosios Lietuvos fondo valdybos narė ir vicepirmininkė nuo pat jo įsteigimo 1985 m. organizavo lėšų rinkimą paremti knygų

Nukelta į 8 psl.

Svetimas tarp savų

VYTAUTAS VISOCKAS

Vladas Pupšys. Atsimainymo kalnas: memuarai. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2008. – 248 p., iliustruota.

Sudėtinga rašyti apie knygą, kurios turinį žinai, kaip sakoma, iš pirmųjų šaltinių. Vladą Pupšį pažįstu nuo tada, kai net visažinis sovietų saugumas nežinojo, kad jis yra „Lietuvos laisvojo jaunimo tautinio susivienijimo“ vadovas. Tada, 1951-ųjų vasarą, šito nežinojau ir aš, tikriausiai nežinojo ir mūsų abiejų draugas Laimis Sidabras, pas kurį Vladas kelias savaites viešėjo Alytuje, mano gimtinėje. Taip ir norisi leistis į malonius atsiminimus, kai maudėmės Nemune, uogavome Vidzgiryje, pagelžkelėje spardėme futbolą. Tačiau knyga „Atsimainymo kalnas“ – anaip tol ne apie pramogas ir vaikiškus žaidimus, nors minėtą organizaciją įkūrė šešiolikmečiai, septyniolikmečiai.

Beveik dar neprasidėjusi nerūpestinga jaunystė Vladui Pupšiui baigėsi 1952-ųjų birželio 20-ąją. Tada į tėvų namus Šilutėje paryčiais pasibeldė ginkluoti emgėbistai, ir „užsimaskavusiam buržuaziniam nacionalistui“ gyvenime liko tik vienas ilgas ir labai sunkus kelias, kurio pabaigos nesimatė. Jeigu taip būtų atsitikę keleta metų anksčiau, kai už tokius „vaikiškus žaidimus“ tas kelias baigdavosi Tuskulėnuose, tai šios atsiminimų knygos šiandien neskaitytume. Tačiau Vladui pasisekė, nes mirties bausmė jau buvo panaikinta.

Nevaikiškus žaidimus Vladas ir jo bendraminčiai žaidė ir tada, kai 1950-aisiais, 1951-aisiais per Vėlinės Šilutės kapinėse uždegė žvakutes ant karių kapų, kai balsavimų (rinkimų tada nebuvo) dieną miesto aikštėje per garsiakalbį šilutiškiams leido pasiklausyti „Amerikos balso“. Kaip jis pats rašo, vaikiškais pažadais „daugiau taip nedarysiu“ vargu ar būtų atsipirkę. O paskutinis žodis teisme: „Myliu savo Tėvynę Lietuvą, tad, kaip mokėjau, kovojau dėl jos laisvės ir nepriklausomybės. Malonės neprašau“ – ar mažai jame drąsos ir vyriškumo?

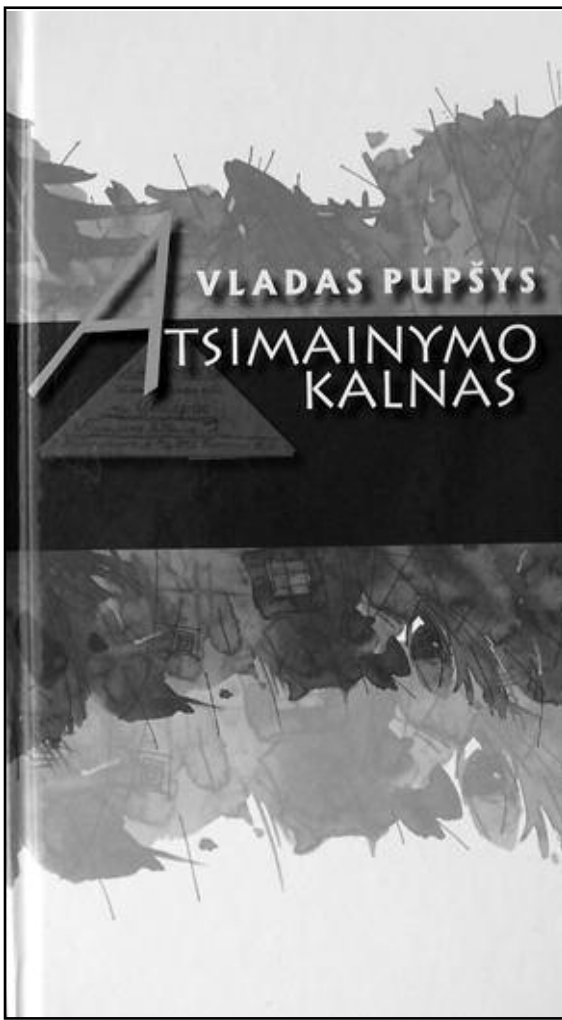
Ankstyvoje jaunystėje Vladas gerai žinojo, kas atsitiko Lietuvai 1940-aisiais ir metais anksčiau, jau tada jis mokėjo atskirti žodžius nuo darbų, o daiktus vadino tikraisiais vardais: jeigu okupantas – tai okupantas. Mums, keleriais metais jaunesniems, susiorientuoti, kas – draugas, o kas – priešas, buvo kur kas sunkiau. Prisimenu Vladą Alytuje, kiekviena proga į sąsiuvinį kažką vis rašanti, kai mes taškydavomės Nemune ties Vidzgiuriu. Vakarais prie laužo jis ne tik pokštaudavo, bet ir „juodino tarybinę tikrovę“, su kuo mes kartais nesutikdavome: juk mokykloje, iš tribūnos turgaus aikštėje „raudonųjų“ švenčių metu pavasarį ir rudeniį girdėdavome visai ką kita.

Beje, rašė Vladas labai gražiai, kairiąja ranka, nes dešiniąją beveik iki alkūnės prieš keletą metų buvo paaukojęs „karo dievui“. Iš gražaus braižo apčiuopiamesnės naudos jis vargu ar turėjo, o štai mokėjimas gražiai piešti, tapyti jam labai pravertė „baltųjų meškų“ krašte, į kurį Vilniaus teisėjai pasiuntė „pilnai kadencijai“, net su kaupu: 25 plius 5. Dešimt, gal penkiolika metų Vladui pridėjo už malonę, kurios jis nepaprašė. Bendražygiai, malonės vis dėlto paprašę, buvo pamaloninti, bet į Tėvynę grįžo ne ką anksčiau. Visiems jiems (ir tūkstančiams kitų) didžiausią malonę suteikė Stalinas 1953 m. kovo 5 d. Tiems, kurie tais laikais dar negyveno arba jų neprisimena, reikia pasakyti aiškiau: tą dieną mirė diktatorius, kaltas dėl milijonų žmonių kančių ir mirčių. Kai Maskva jo verkė ir rengėsi laidotuvėms, Vladas buvo prie Lenos upės.

Prasidėjo šioks toks atšilimas. Vladas suprato: GULAG'o barakuose supūti jau nereikės, iš bado nemirs, utėlės neužės, o lagerio darbai beveik vaikui (tokiu jį laikė vyresnieji *zekai*) ir dar berankiui, šiaip ar taip sakyk, nebuvo nepakeliamai

sunkūs, nors į roges su rąstais vietoje arklio iš pradžių jis buvo kinkomas. Patirti teko visko: galėjo žūti nuo recidyvistų peilio (išgelbėjo „Grafas Montekristas“), galėjo būti sargybinio nušautas tada, kai kišenėje jau turėjo reabilitacijos dokumentus... Daug nelaimių Vlado gyvenime praėjo pro šalį, ir ne tik GULAG'e.

Stebėtis reikia jo neblėstančiu noru, tiesiog troškimu lavintis, mokytis: iš knygų, vadovėlių, kurių ilgainiui atsiuntė artimieji, iš žiauraus gyvenimo. Kai kiti *zekai* kiekvieną laisvą valandėlę pūsdavo į akį, būsimasis studentas, mokytojas, mokyklos direktorius, būsimasis aspirantas, mokslininkas, vienas iš Klaipėdos universiteto kūrėjų tokios prabangos sau neleido: skaitydavo, rašydavo, piešdavo, rengėsi inteligento, mokslininko veiklai. „Niekada tiek daug nedirbau prie vadovėlių, kaip tais metais“. 1954 m. pabaigoje namo

jis grįžo baigęs garsiausią pasaulyje GULAG'o universitetą. Tos mokyklos diplomą aukštai vertino ne tik Maksimas Gorkis, bet ir daug kitų Vakarų Europos, ypač Prancūzijos, intelektualų.

GULAG'o studentui Vladui Pupšiui prieškario ir pokario Sovietų Sąjungos bei Lietuvos istoriją dėstė Lietuvos partizanai (kapitonas Pranas Gužas-Gužaitis), pedagogai (Albinas Iešmantas, buvęs Vinco Mickevičiaus-Kapsuko draugas), kunigai (kunigas Vincas Byla, kunigas Juozas Lomanas, knygų „Quo vadis, modernioji Europa?“ ir „Sielos problema“ autorius, estų pastorius Karlas Tuvikė), rašytojai, dailininkai (dailininkas Vilius Jomantas), kariškiai (Japonijos kariuomenės generalinio štabo pulkininkas Sinachara), „į paskutinę vietelę sušluoti“ caro generolai, Dono kazokų atamanai ir šimtininkai, menševikai, eserai, trockininkai, Stalino lakūnai „sakalai“, net vienas stribas...

Be žodžių jaunajam *zekui* daug ką pasakė šimtai ir tūkstančiai prieš karą, per karą ir tuoj po jo į GULAG'ą patekusių nelaimingųjų, kurių priešmirtines kančias, neturint jokios vilties sugrįžti namo, Vladui dar teko regėti. Konkrečiai – paskutines dienas buvusio Klaipėdos gubernatoriaus Jono Navako, „kuris tikrąja to žodžio prasme buvo klipata... Vaikščiodavo palei šiukšlynus ir rinkdavo išmestas silkių galvas“.

Kai ko GULAG'e Vladas taip ir neišmoko: nepaisant nieko, atkakliai šventė religines ir Lie-

tuvos valstybines šventes, puošėsi herbais ir kitokiais draudžiamais ženklais. „Su Jonu čia padarėme lietuvių klubą. Ant baltos plytos sienelės išpiešėme spalvotą Vytį, trispalvę... Čia kilo sumanymas drauge švęsti lietuviškas šv. Velykas“.

Vladas nesiliovė dirbti darbo, už kurį taip skaudžiai nukentėjo. Išėjęs iš lagerio, tremtyje pasilikusiems tautiečiams jis rašė laiškus, siuntė knygas, kad jie nepamirštų gimtosios kalbos, ragino neprarasti vilties... ir buvo nubaustas dar kartą. Dabar jau kaip Vilniaus universiteto trečio kurso lituanistas. Kurso, kuriame mokėsi knygoje minimi Norbertas Vėlius, Aleksas Girdenis, Kęstutis Nastopka, Aldonas Pupkis, Albertas Rosinas, Ipolitas Ledas, Česius Cemnolonskas (Vlado likimo brolis), Vytas Stanaitis, Marija Bieliauskienė, šių eilučių autorius ir daug kitų nepamintų, bet žinomų kalbininkų, literatų, žurnalistų, režisierių, pedagogų...

Ir štai visi mes nuolankiai, baikščiai stebėjome, kaip susidorojama su GULAG'o „auklėtiniu“, mūsų bendramoksliu, tada visa galva už mus pranašesniu. Tik Česius Cemnolonskas, Gražina Šmulkštytė, dar gal vienas kitas jam tada galėjo prilygti. Vieni tai darėme labai nenorom, apgailestaudami, kad nėra kitos išeities, kiti gal nuoširdžiai tikėdami, kad Vladas eina klaidingu keliu, kad demaskuojamas priešas, kuriam Vilniaus universitete, pavadintame Vinco Mickevičiaus-Kapsuko vardu, ne vieta. Tokių buvo vienas kitas. Ne nuostabu, juk istoriją mums dėstė navickai, kanopos ir burokevičiai, buvome už Vladą jaunesni, gimę Lietuvoje jau šviečiant iš Maskvos parvežtai saulei. Kai kurie visą teisybę sužinojome tik „tiesos sakymo“ laikais. Gal dėl to Vladas su mumis elgėsi labai atlaidžiai ir išmintingai: nė vienam savo knygoje nejaučia paniekos, net ir Marytei Bieliauskienei, buvusiai žinomo nepriklausomos Lietuvos „demaskuotojo“ žmonai, kuri, kaip tikra komunistė, susidorojimo su Vladu Pupšiu byloje vaidino svarbų antraeilį vaidmenį. Pirmuoju smuiku, žinoma, grojo pilkieji kardinolai iš aukščiausio Vilniaus pastato, į kurį kelis dešimtmečius Leninas rodė ranka, nuo kurio buvo matomas Sibiras arba Tuskulėnai. Beje, kai Vilniuje buvo atidengiamas šis paminklas, Vladas tuose rūmuose kalėjo ir laukė nuosprendžio.

Toli nuo tėvynės, tarp svetimų, Vladui sekėsi gana neblogai. Atšiaurioje aplinkoje jis sugebėjo prisitaikyti, išlikdamas tuo, kuo buvo. Jo knygoje yra žodžiai: svetimas tarp savų, savas tarp svetimų. Tokia buvo beveik visų GULAG'o kančiomis paženklintųjų dalia. Ypač tų, kurie nepalūžo, nepabūgo, išliko savimi, tokių, kaip Vladas Pupšys. Troškimas šviesti ir šviesti jam buvo stipresnis už okupantų ir kolaborantų pastangas neprileisti jo prie knygos, prie mokslo. Persekiojamas, šantažuojamas ir provokuojamas, net daužomas metaliniais strypais ir kastetais, jis sugebėjo baigti aukštąjį mokslą, aspirantūros studijas; daug metų, dideliu Alfredo Pekeliūno pykčiu, mokė ir auklėjo jaunąją kartą mokyklose, Klaipėdos universitete; parašė ir išleido monografijas: „Lietuvos mokykla. Atgimimo metai (1905-1918)“, „J. A. Komenskis ir Lietuva“. O dabar štai – „Atsimainymo kalnas“ – beveik viso gyvenimo santrauka, parašyta šmaikščiai, neverkšlenant, nesigailint savęs, nekeikiant likimo, kuris Vladui nebuvo rožėmis klotas.

Turiu visas jo knygas, dedikuotas „bendramoksliui ir bendraminčiui“, „mūsų draugystės pusės amžiaus metinėms“, turiu daug laiškų, todėl žinau nuoskaudą, kurią jis patyrė jau laisvoje, bet peckeliūnų valdomoje Lietuvoje. Pacituosiu jo brolį Vytautą Pupšį, atsiminimų knygos „stūmėją“: „Periferijos mokytojėlis sugebėjo paruošti ir apginti pedagogikos mokslų kandidato disertaciją. Jo oponentas Vilniaus universiteto mokslinėje taryboje SSSR Pedagogikos mokslų akademijos narys korespondentas A. Piskunovas siūlė svarstyti: ar nevertėtų šį kandidatą matyti iškart mokslų daktaru? Deja, to nebuvo leista padaryti jau laisvoje Lietuvoje.“

Nebuvo leista. Šita skriauda jau nebus ištaisyta. Vladas Pupšys buvo ir tebėra svetimas tarp savų įvairaus plauko rezervistų, šiandien Lietuvoje viską lemiančių. □

Deimantų vėrinys ant metų siūlo

ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 31

Prieš dešimtį metų Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas Vilniuje išleido biografijų žinyno pirmąjį tomą „Jungtinių Amerikos Valstijų LIETUVIAI“. 2002 metais buvo išleistas ir antrasis to žinyno tomas. Tuos tomus bevartydamas norėjau išrinkti tik vienais specifiniais metais gimusiuosius. Atsiprašau, jeigu ką praleidau.

Metų sukaktys turi ir savo pavadinimus: 25 metų sukaktį laikome sidabrine, 50 metų sukaktį – auksine, o 75 metų sukaktį – deimantine. Suradau dvidešimt du deimantus, kuriuos kartu jungia 1933-ieji gimimo metai. Čia paminėti asmenys yra daugiau ar mažiau pažįstami lietuvių visuomenei, ypač jų amžiaus kartai. Biografiniai duomenys yra paimti iš minėto žinyno ir, savaime aišku, nėra atnaujinti. Sukaktuvininkai išvardyti abėcėlės tvarka, o jų gimimo mėnuo ir diena, jei žinoma, pažymėta skliausteliuose. Visa informacija paimta iš knygos „JAV lietuviai“ (Vilnius, 1998), kai tuo metu visi aprašomieji buvo tarp gyvųjų. Laikui bėgant, kai kurie jų jau iškeliavo į amžinybę.

Kleiza, Vaclovas (2.18), psichologas, sociologas, diplomatas, visuomenės veikėjas. Illinois universitete įgijo bakalauro laipsnį, o Loyola universitete gavo magistro laipsnį. Dirbo Cook apskrities socialinės pagalbos ir administratoriaus pareigose. Aktyviai reiškėsi visuomeninėje veikloje: Lietuvių studentų sąjungoje, Lituanus fundacijoje, Pasaulio LB, ateitininkuose. Bendradarbiauja lietuviškoje spaudoje. Nuo 1985 m. Lietuvos garbės konsulas Chicago mieste.

Lenkauskienė, Milda (3.29), visuomenės veikėja, žurnalistė. Bakalauro laipsnį gavo iš fizikos ir chemijos sričių Mundelein kolegijoje. Aktyvi ateitininkė ir skautė. Dalyvavo lietuviškose radijo programose kaip diktorė, skaitovė ir dainininkė. Aktyvi PLB, Lietuvių Fondo, Jaunimo kongresų darbuotoja, talkino jaunimo stovyklose. Cleveland tautybių centro tarybos narė. Ypač daug dirbo kultūros, švietimo, kongresų rengimo darbuose. Pasaulio lietuvių kultūros kongreso pirmininkė.

Matas, Steponas (4.2), metalurgijos inžinierius, visuomenininkas. Case technologijos universitete gavo metalurgijos inžinerijos bakalauro, magistro ir daktaro laipsnius. Buvo šio universiteto dėsty-

tojas. „Republic Steel“ tyrinėjimų centro direktorius. Šiai bendrovei susijungus su kita, paskirtas tyrinėjimų generaliniu direktoriumi, o vėliau tyrinėjimų ir tarptautinių reikalų direktoriumi. Padarė išradimų metalurgijos srityje. Aktyvus lietuvių skautuose, dalyvauja JAV LB veikloje, priklauso ALIAS, dalyvavo keturiuose MKS.

Mickūnas, Algis (11.29), filosofas. DePaul universitete gavo bakalauro ir magistro laipsnius. Emory universitete gavo filosofijos daktaro laipsnį. Dėsto Ohio universitete. Ohio ir Šveicarijos Berne universitetuose įsteigė Jean Gebser studijų centrus, yra jų direktorius. Paskelbė daugiau kaip 50 mokslinių straipsnių, skaitė daugiau kaip 100 paskaitų universitetuose ir mokslininkų suvažiavimuose. Lituanistikos instituto narys, Santaros Šviesos suvažiavimų dalyvis.

Momkienė, Margarita (6.15), dainininkė (sopranas). Dainavimo mokė sesuo Bernarda, A. Stephens, S. Sodeika, V. Baltrušaitis, T. Wilkman, W. Beland, D. Lapinskas. 1971 m. debiutavo Čikagos lietuvių opere G. Verdi „La Traviata“, vėliau dainavo opere „Jūratė ir Kastytis“, „Carmen“, „Kaukių balius“, „Meilės eliksyras“ ir kt. Koncertavo Detroit, Cleveland ir Omaha miestuose. Dažnai dainavo su „Dainavos“ ansambliu, gieda bažnytiniuose choruose.

Navickas, Jonas (11.26), kompiuterių specialistas, inžinierius, visuomenininkas. Kalifornijos universitete Los Angeles įsigijo inžinieriaus diplomą, o Pietų Kalifornijos universitete magistro laipsnį. JAV kariuomenės kapitonas. Dirbo „Boeing“ bendrovėje. Jo tyrimo metodai sėkmingai naudoti „Saturn“ skridimo į Mėnulį, tarptautinių kosminės erdvės sričių programose. Dalyvavo skautų veikloje, LB, rėmė nudegimų gydymo centrą Vilniaus universiteto vaikų ligoninėje.

Slavėnienė, Gražina (2.13), filologė, kultūros istorikė, vertėja. Roosevelt universitete gavo bakalauro ir magistro laipsnius. Dominikonų universitete įgijo bibliotekininkystės ir informatikos magistro laipsnį. Daktaro laipsnį gavo iš germanistikos ir lyginamosios kultūros New York universitete, Buffalo. Dalyvavo organizacijų veikloje kaip paskautininkė, baltų tarybos narė. Paskelbė mokslo straipsnių apie etnines ir religines mažumas, paruošė vertimų, parašė straipsnių ir recenzijų.

Vepštienė, Henrieta (5.19), grafikė, fotografė, keramikė. Bakalauro laipsnį iš vokiečių literatūros gavo Illinois universitete, vėliau studijavo Chicago meno instituto mokykloje. „Metmenų“ ir „Lituanus“ žurnalų techninė redaktorė. Apipavidalino lietuvių rašytojų knygas. Pagrindinė kūrybos sritis – ekslibrisai. Dalyvauja grupinėse ekslibristų parodose. Su buitinės keramikos dirbiniais dalyvauja lietuvių išeivių dailininkų parodose.

Vėžienė, Lakštuonė (10.1), rinkodaros specialistė, visuomenininkė. Rinkodarą baigė Illinois universitete. Dirbo Paper Mate vartotojų direktore, vėliau – banke. Aktyviai dalyvauja Santaros-Šviesos federacijos veikloje. A. Mackaus knygų leidybos fondo ir AM and M Publications valdybų narė. Lietuvių tautodailės instituto Chicagos skyriaus išdėstė, redagavo lituanistinės mokyklos laikraštį.

Vėžys, Rimas (9.5), poetas. Studijavo Illinois universitete ir Illinois technologijos institute. Spausdino savo kūrinius „Metmenyse“, „Mūsų vytyje“. Išleido poezijos rinkinį „Raidės laiko griaučiuose“. Savo eilėraščius daugiausia skaitė jaunimo stovyklose, suvažiavimuose, literatūros vakaruose. Eilėraščiuose vyrauja siurrealistinės, absurdo nuotaikos, kai kada juntami aktualijų atspindžiai, dauguma jų artimi satyroms.

Vodopalienė, Elvyra (7.20), pedagogė, sportininkė, visuomenininkė. Ohio valstijos universitete baigė pedagogiką bakalauro laipsniu. Buvo fizinio lavinimo mokytoja. Maryland universitete įsigijo magistro laipsnį administravime. Tinklinio ir lengvosios atletikos trenerė. Buvo lietuviškų sporto klubų iniciatorė, organizavo sporto šventes, vadovavo stovykloms. Dalyvavo ŠALFASS, JAV LB ir ALTo veikloje, Donelaičio mokyklos tėvų komiteto vadovė. Ateitininkė, skautė, Tautodailės instituto narė.

Žemaitis, Algirdas (3.9), ekonomistas, diplomatas, visuomenininkas. Studijavo ekonomiką ir tarptautinę teisę, Oxford universitete gavo magistrą. Aktyvus ateitininkas, Lietuvių krikščionių demokratų veikėjas. Tarnavo JAV Valstybės departamente. JT organizacijos Romoje darbuotojas, atstovas su ambasadoriaus rangiu Pietų Sudane. Aukščiausios Tarybos pirmininko atstovas prie Maltos Riterių ordino Didžiojo Magistro. LR Nepaprastasis ir įgaliotinis ambasadorius. Daug rašė spaudoje. □

Knyga ant pjedestalo

Atkelta iš 6 psl.

Mažosios Lietuvos tema leidybą Lietuvoje. Tuo reikalu kone kasmet lankėsi ir tebesilanko Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje, veda derybas su leidyklomis, Kultūros ministerija, organizuoja išleistų knygų platinimą Tėvynėje, išeivijoje, užsienio mokslo įstaigose ir universitetų bibliotekose. Atkakliomis I. Adomavičienės ir kitų Mažosios Lietuvos fondo valdybos narių pastangomis iki šiol pavyko išleisti daugiau kaip 20 reikšmingų veikalų, tarp jų ir „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ tris tomus, dar keli tokie veikalai rengiami spaudai. Fondo pavedimu ji organizavo lėšų rinkimą šiandieninio Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenei, daugiausia jos mokykloms ir mokytojams. Šią nelengvą užduotį tautietė tebevykdo ir dabar. Svarbus jos nuopelnas – materialinė ir organizacinė parama Kanadoje besilankantiems Lietuvos mokslininkams. Ji rengia atvykusiųjų pažintį su Toronto universitetais ir jų organizacijomis, kultūros ir švietimo įstaigomis. Ne kartą Adomavičiai savo lėšomis parėmė besilankančių tėvynainių pragyvenimą, keliones po šalį ir net jų

knygų recenzavimą Kanados spaudoje. I. Adomavičienė savo plunksna talkina Kanados savitraščio „Tėviškės žiburiai“ redakcijai, rašo svarbių ir labiausiai diskutuotinų nepriklausomoje Lietuvoje pasirodžiusių veikalų Mažosios Lietuvos klausimais recenzijas ir pristatymus. Tai padeda suaktualinti ir internacionalizuoti šio krašto kultūrinio ir politinio paveldo problemą. Gera mokėdama vokiečių ir lotynų kalbas, I. Adomavičienė talkina verčiant į lietuvių kalbą senuosius Mažosios Lietuvos istorijos šaltinius, Mažosios Lietuvos tyrinėtojams Lietuvoje parūpina naujausių Vokietijos ir kitų šalių leidinių.

Įvertinęs I. Adomavičienės nuopelnus, 2002 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus apdovanojo ją Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu. Pasak, prof. Domo Kauno, Ievos Adomavičienės asmenyje nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos valstybės ordinu apdovanota pirmoji tragiškiausią istorijos išbandymą patyrusios lietuvių tautos dalies – mažlietuvių – atstovė.

Dabar Tėvynę ginsime stodami ne prieš šautuvus ar tankus, kaip gynėmės 1923-ųjų ir 1991-ųjų sausi. Vardan tos Lietuvos turime iškelti kny-

gą. Klaipėdos krašte, kur net kapinėse vietoj kryžiaus iš akmens iškaldavo knygos formos paminklą, „Mažosios Lietuvos enciklopedija“ yra būtent toks paminklas šio krašto žmonėms. Imkit ją ir skaitykit! □

